

ВЫКАРЫСТАННЕ ТВОРАЎ ВУСНАЙ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ Ў ФАРМИРАВАННІ ДЫЯЛАГІЧНАГА МАЎЛЕННЯ ДАШКОЛЬНІКАЎ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Дз. М. Дубініна, БДПУ, г. Мінск

Дыялагічнае маўленне, з пункту гледжання лінгвістаў, уяўляе сабой найбольш ярскае праяўленне камунікатыўнай функцыі мовы. Навукоўцы, нават, называюць дыялог натуральнай, першаснай формай моўных зносін.

З пункту гледжання спецыфікі мовы, па меркаванні Т. Г. Вінакура, дыялог вызначаецца як асобая функцыянальна стылістычная форма маўленчых зносін, якой уласціва: наяўнасць двух ці некалькіх удзельнікаў, якія абменьваюцца маўленнем; больш ці менш хуткі тэмп маўлення, калі кожны кампанент яго з'яўляецца рэплікай; параўнальна кароткасць рэплік, іх лаканічнасць пабудовы. М. М. Бахцін называе дыялог класічнай формай маўленчых зносін.

На думку Д. Б. Эльконіна, на аснове дыялагічнага маўлення адбываецца актыўнае авалодванне граматычнымі ладам роднай мовы. Разам з тым, у межах дыялагічнай формы маўлення дзіцяці набывае звязны характар і дазваляе выражаць шматлікія адносіны.

У працэсе дыялога дзіця дашкольнага ўзросту вучыцца адвольнасці свайго выказвання. У яго фарміруецца ўменне, якое дазваляе сачыць за логікай свайго апавядання. Менавіта з гэтай формы маўлення пажадана пачынаць вучыць дзяцей беларускай мове. Такі падыход дыктуецца сфарміраванасцю дыялагічных уменняў і навыкаў у дзяцей на роднай мове.

Пэўную значнасць для нас набывае і той факт, што для дыялагічнага працэсу камунікацый характэрна хуткае чаргаванне рэплік, камунікатыўная прастата, выкарыстанне разнастайных маўленчых штампаў, зваротаў, воклічаў для надання маўленню эмацыянальнасці і экспрэсіўнасці, наяўнасць адпаведнай інтанацыі, мімікі, жэстаў.

Дыялог, як ніякі іншы від дзейнасці, вельмі блізка да натуральных зносін. Не завучванне рэплік на памяць, а толькі разуменне іх зместу і запамінанне пэўнай паслядоўнасці патрабавалася нам ад дашкольнікаў (на памяць дзеці запаміналі толькі вершаваныя дыялогі). Вельмі важна, каб у навучанні дыялагічнаму маўленню была пэўная паслядоўнасць, якая складаецца з наступнага чаргавання работы:

- а) рэцэптыўнага (слуханне і разуменне дыялагічнага ўзору);
- б) рэпрадуктыўнага (узнаўленне дыялогу па памяці, шляхам імітацыі, мадыфікацыі ўнутры сітуацыі і інш.);
- в) канструктыўнага (свабоднае дыялагічнае маўленне на беларускай мове) (Т. М. Граковіч).

У нашым выпадку дыялогі складаліся на аснове праслуханных казак з дапамогай ілюстрацый да іх, якія тут выконвалі асноўную ролю. Спачатку дзеці разглядалі разам з выхавальнікам ілюстрацыю да пэўнай казкі, а потым «ажыўлялі», пераўвасобіўшыся ў яе персанажаў. Безумоўна, зацікавіўшыся зместам выказвання, на пачатковым этапе выхаванцы імкнуцца выразіць думку з выкарыстаннем рускіх моўных сродкаў.

Пажадана не перашкаджаць дзецям у час дыялогу. У большасці выпадкаў дзіця само знойдзе памылкі і выправіць іх. Калі ж няправільнае выкарыстанне беларускіх моўных сродкаў усе ж мае месца ў маўленні дзіцяці, то на дапамогу яму прыходзіць выхавальнік. Станоўчае ўдзяненне тут аказвае ўвядзенне ў гульні-дыялог любімага казачнага героя. Літаратурны персанаж можа ў любы час уключыцца ў дыялог і выправіць памылку дзяцей. Казачны герой разумее толькі беларускую мову і ўступае ў зносіны з дашкольнікамі толькі на ей.

З задавальненнем выконваюць дзеці вершаваныя дыялагічныя творы фальклору. Яны вызначаюцца сваёй прастотай і з'яўляюцца найбольш блізкімі да звычайнага

гутарковага маўлення. Гэтыя творы дазваляюць дашкольнікам адчуць зносіны з канкрэтным літаратурным персанажам.

З дапамогай вершаў-дыялогаў дзеці гавораць чужыя словы твора так проста, як яны размаўляюць ў жыцці. Сярод фальклорных формаў тут можна вызначыць дзіцячыя лічылкі, якія напісаны ў форме дыялога, і дзіцячыя забаўкі, песенькі, якія ўключаюць дыялог паміж героямі.

Навучанне дыялагічным навыкам тут лепш праводзіць з дапамогай інсцэніроўкі з удзелам лялек. У такой гульні-навучанні размова вядзецца ад імя лялек. Пры гэтым выхавальнік таксама ўдзельнічае ў гульні. Ён задае пытанні, робіць ад сябе заўвагі. Такая форма размовы адпавядае дзіцячым інтарэсам і служыць цудоўным сродкам актывізацыі маўлення дзяцей.

Акрамя таго, фарміраванню дыялагічнага маўлення дашкольнікаў на беларускай мове ў працэсе штодзённых маўленчых зносін спрыяюць народныя гульні, гульні па матывах народных казак, заклічкі, песенькі, якія ўключаюць дыялог.

Вырашэнне акрэсленай задачы вельмі актуальна. Камунікатыўная функцыя з'яўляецца асноўнай ў маўленні дзяцей дашкольнага ўзросту. Наяўнасць звароту, адказу і дыялога паміж двума удзельнікамі размовы сведчыць пра патрэбу дзяцей гэтага ўзросту выкарыстоўваць маўленне як сродак паведамлення і ўзаемадзеяння як на рускай, так і на беларускай мовах.

ЭСТЕТИКА ФОЛЬКЛОРА И ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ ДЕТСКОЙ РЕЧИ

Д. Н. Дубинина, БГПУ, г. Минск

Самое первое и самое глубокое самовыявление народной души отражено в языке устного народного творчества. И это естественно, ибо именно фольклор по существу является основной формой проявления духовности.

В силу своей коммуникативной и эстетической функции устно-поэтическое творчество оказывает большое влияние на развитие художественных качеств речевой культуры дошкольника.

Отметим, что при этом каждый из фольклорных жанров выполняет в этом полезном деле свою отличительную роль.

Постижение и осмысление художественного текста детьми требует овладения ими всем общим комплексом компонентов интонации, художественность которой с наибольшей силой как раз и проявляется в результате гармонического сочетания интонационных единиц между собой, в их высокоорганизованном взаимодействии.

В произведениях устного народного творчества интонационные единицы достигли именно такого взаимодействия. На протяжении многих столетий народ вырабатывал в своих устно-поэтических произведениях идеальные свойства их интонационной выразительности.

Необходимо отметить, что интонация фольклора наиболее созвучна именно детскому восприятию.

Основополагающим в интонационной выразительности фольклорных произведений выступает основной тон рассказывания. Чаще всего он связан с жанровой принадлежностью фольклорных форм. Так, колыханки исполняются мягко, нежно, ласково, спокойно; потешки — мажорно, оптимистично, радостно, так же звучат считалки и заклички.

Юмористическим, шутливым тоном отличаются небылицы, некоторые виды песенок, считалок, загадок. Сказки и легенды чаще всего повествуются.

На протяжении всего исполнения произведения тон его может как оставаться неизменным, так и изменяться. Это зависит от содержания художественного текста.